

הרב יהודה זולדן

במוצאי שביעית – הפילוג, החורבן ובן דוד בא

א. החורבן במוצאי שביעית

בתוספתא נאמר: ¹⁶

ר' יוסה אומר מגלגלין זכות ליום זכיי וחובה ליום חייב. **כשחרב בית המקדש בראשונה** מוצאי שבת **ומוצאי שביעית** היה, ומשמרתו של יהויריב היתה, ותשעה באב היה **וכן בשניה**. והלויים עומדין על דוכן ואומרים: וישב עליהם את אונם וגו'. למחר כשיבנה הבית, מהן אומרים? "ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו".

הגמרא דנה באריכות בשאלה: "בראשונה במוצאי שביעית, מי משכחת לה? ... וכן בשנייה, ושנייה במוצאי שביעית מי משכחת לה?"¹⁷, ומוכיחה על בסיס חישובי שנים, שאכן בית ראשון נחרב במוצאי שביעית. לדעת חכמים כוונת הברייתא באומרה "וכן בשנייה", היא לזמנים האחרים, דהיינו שהבית חרב במוצאי שבת ובתשעה באב, אך לא ניתן להוכיח שבית שני חרב במוצאי שמיטה. לשיטת רבי יהודה ניתן להוכיח שאכן הבית השני חרב במוצאי שביעית.

ב. גלות באה לעולם בעוון שמיטת הארץ

האם יש משמעות מיוחדת לכך שבית המקדש הראשון, ואולי אף הבית השני, חרבו דווקא במוצאי שביעית?

16. תענית פג ה"ט. נזכר גם בגמרא תענית כט ע"א.

17. ערכין יב ע"א-יג ע"א.

כבר בתוכחות של פרשת בחוקתי, קושרת התורה בין אי שמירת התורה לבין עונש גלות מהארץ, וממילא בביטול מצוות השמיטה. בספר ויקרא נאמר:

והשמתני אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה: ואתכם אזרה בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה: אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה: כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתכם עליה.¹⁸

גלות בית ראשון נמשכה שבעים שנה, כעונש על אי שמירת שבעים שמיטות.¹⁹

עניין זה נזכר גם בדברי הימים: "ויגל השארית מן החרב אל בבל ויהיו לו ולבניו לעבדים עד מלך מלכות פרס: למלאות דבר ה' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה".²⁰

ירמיהו הנביא מוכיח את ישראל על כך שאינם שומרים את מצוות השמיטה: "ושמטתה ובד מנחלתך אשר נתתי לך והעבדתיך את איביך בארץ אשר לא ידעת כי אש קדחתם באפי עד עולם תוקד: כה אמר ה' ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן ה' יסור בו".²¹

וכפי שפירש שם רש"י:²²

ושמטתה – על כורחך תשמט ארצך את אשר לא שבתה בשבתותיכם שאמרתי לכם ושבתה הארץ. ובך – אנקם מחמת נחלתך אשר נתתי לך שלא עשית רצוני להשמיטה, דבר אחר ובך מנחלתך – ובך אנקם מנחלתך שאגלה אותך ממנה: כי אש קדחתם באפי – יקדתם בנחירי. אשר יבטח באדם – בחרישו וקצירו לומר אזרע בשביעית ואוכל: זרועו – כמו עזרו וכן תרגם יונתן רוחצניה: ומן ה' יסור לבו – שהבטיחו²³ "וצווייתי את ברכתי לכם".²⁴

18. ויקרא כו, לב-לה.

19. רש"י שם בפס' לה מחשב כיצד הגיעו לשבעים שמיטות שהם לא שמרו.

20. דברי הימים ב לו כ-כא.

21. ירמיה יז ד-ה.

22. רש"י שם, ד-ה.

23. ויקרא כה כא.

24. עיינו ברד"ק (ירמיה כח א; יחזקאל ד ח), ובעוד מקומות בהם נרמז על אי שמירת שמיטה.

באבות דרבי נתן ניסחו חז"ל את הדברים כך: ²⁵

גלות בא לעולם על עבודת אלילים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים **ועל שמיטת הארץ**: ... על שמיטת הארץ, מניין? שנאמר: "אז תרצה הארץ את שבתותיה". אמר להן הקב"ה לישראל: הואיל ואי אתם משמטים את הארץ היא תשמט אתכם. מספר ירחים שאין אתם משמטים אותה היא תשמט מאליה. לכך נאמר: "אז תשבות הארץ והרצת את שבתותיה כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתכם עליה".

במדרש תנחומא נאמר: ²⁶ "אמר משה: למה נמכרו ישראל למלכויות הללו? אמר לו מפני שהן מחללין את השביעית". רבי אלעזר הקליר כתב בקינה "איכה ישבה חבצלת השרון": "גלתה מארצה כלה מקושטה, בעוון מעשרות ושמיטה". ²⁷

כך במדרש תהילים נאמר "לא גלו ישראל עד שבטלו המעשרות". ²⁸ מה הקשר בין אי שמירת שמיטה וביטול מעשרות לבין עונש גלות? הסברים שונים ניתנו לכך, ונציין שניים מהם. ה"שפת אמת" מצביע על כך שארץ ישראל בחזקתנו על תנאי שנשמור בה תורה ומצוות כנדרש. בזמן שעם ישראל לא עושה כן, ובמיוחד שאינו שומר שמיטה המראה את אדנותו של הקב"ה בעולם, אזי אין לנו מקום בארץ. וכלשונו: ²⁹

כל כוחן של בני ישראל לזכות בהארץ כשמתעלה אל ה' בכוח התורה... נמצא שאינו גזל בידינו ולכן **בעוון שמיטה גלו**. ולכן הגלות לבני ישראל יותר מכלל אומה, כי אין לנו חלק באמת בזה העולם, רק אם עובדין אותו יתברך כראוי, ומעידין ומבררין מלכותו בעולם ומחזירין הכול אליו יתברך ממילא יש לנו הכול. וחס וחלילה להיפך, אין לנו כלום בעולם הזה.

הרא"י קוק מדגיש את הצורך בגלות כדי שעם שובנו לארץ נוכל להיערך לשמירה ליישום טוב יותר של המצוות, ובמיוחד המצוות החברתיות הייחודיות לעם ישראל בארצו, שיש בהם גילוי של חסד ומשפט אלוקי –

25. אבות דרבי נתן פרק לח, אבות פ"ה מ"ט, שבת לג ע"א.

26. תנחומא ויקרא בהר סימן א.

27. קינות לתשעה באב, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים: תשל"ז, עמ' מו.

28. מדרש תהילים נז ב.

29. שפת אמת פרשת בהר, תרמ"ט.

מצוות השמיטה והיובל. הראי"ה קוק הרחיב והסביר את המיוחד במצוות שמיטה ויובל בהקדמתו ל"שבת הארץ". הקשר בין עונש הגלות לאי שמירת שמיטה, מוסבר בדבריו בעין איה:³⁰

השמיטין והיובלות הם הנם ממעמידי הכלל בארץ ה', להיות לעם לה' אלוקי ישראל, אוהב חסד משפט וצדקה בארץ. והביטול מזה הוא ממשך את החלאים החברותיים, עם כל חלאת תולדותיהם העיוניות והמעשיות מבלי הרפא, עד שתבוא המחלה לזאת המדרגה הירודה שרק הדבר הנורא מכול, החורבן הכללי, ההפסק האיום המחליף את כל יסודות הכלל ברוח משפט ורוח בער, הוא יעזור לדחיית החלקים הנרפשים ולחידוש הצורה באור חדש.

ג. במוצאי שביעית מלך ירבעם

מניין שלא שמרו שמיטה בבית ראשון, ומדוע? נראה לקשור זאת לתחילת ימיה של בית ראשון, לזמן פילוג הממלכה בין רחבעם מלך יהודה לירבעם מלך ישראל. הפילוג התרחש במוצאי שביעית, וסיבתו קשורה למצווה המסיימת את שנת השמיטה – מצוות הקהל. ייתכן שעוד קודם לכן בטלו שמיטות, אך פילוג הממלכה משמש נקודת מפנה משמעותית. כך נאמר בירושלמי:³¹

אמר רבי יוסי בר יעקב: **במוצאי שמיטה מלך ירבעם על ישראל**. הדא הוא דכתיב: "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם".³² אמר אנא מיתבעי מיקרי קאים אנא ואינון אמרין מלכא דאתרא קדם. ואין מיקרי תיניין גנאי הוא לי. ואין לא ניקרי ביזיון הוא לי. ואין מרפינון אזלון סלקון אינון שבקון יתי אזלין לון גבי רחבעם בן שלמה.³³ הדא הוא דכתיב: אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלם ישוב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם.³⁴ מה עשה? עשה שני עגלי זהב – ויועץ המלך

30. עין איה שבת לג ע"א.

31. עבודה זרה פ"א ה"א.

32. דברים לא י-א.

33. תרגום: אמר ירבעם: אני גם רוצה (צריך) לקרוא (במעמד הקהל). הם יאמרו (הסנהדרין, הציבור) שהמלך המקומי משבט יהודה הוא קודם לקרוא. אם אקרא אחריו, גנאי הוא לי. אם לא אקרא כלל, ביזיון הוא לי. אם אניח להם, ילכו ויעלו הם ועזבו אותי ויבואו לרחבעם.

34. מלכים א יב כו-כז.

ויעש שני עגלי זהב. ויאמר אֱלֹהִים רב לכם מעלות ירושלים, הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים. וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדרך.³⁵

הצגה דומה של הדברים, אך שונה מעט, נמצאת בבבלי:³⁶

גסות הרוח שהיה בו בירבעם טרדתו מן העולם, שנאמר: "ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים, ושב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם מלך יהודה, והרגוני ושב אל רחבעם מלך יהודה".³⁷ אמר, גמירי: דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד, כיוון דחזו ליה לרחבעם דיתבי ואנא קאימנא סברי: הא מלכא והא עבדא. ואי יתיבנא – מורד במלכות הואי, וקטלין לי, ואזלו בתריה.³⁸ מיד "ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב. ויאמר אֱלֹהִים רב לכם מעלות ירושלים, הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים. וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדרך".

המכנה המשותף לדברי הבבלי והירושלמי הוא זמן פילוג הממלכה. המבחן הראשון הוא, כיצד יש להתמודד עם מצב שבו יש שני מלכים לעם ישראל, כשעל הפרק שאלת מעמדם ונוכחותם בזמן קיום מצוות הקהל במקדש בירושלים. לפי הירושלמי, הדבר שהפריע לירבעם הוא השאלה העקרונית, מי קורא, או בניסוח אחר: "מי בראש?" – מי עומד בראש המעמד. שאלת "מי בראש" היא מרכזית אצל ירבעם, שהרי גם אחרי שירבעם חטא והחטיא את הרבים, הוא לא נענה לקריאת ה': "חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן. אמר לו [ירבעם]: **מי בראש?** [השיב לו הקב"ה]: בן ישי בראש. [אמר ירבעם]: אי הכי לא בעינא".³⁹

לפי הבבלי, כנראה שהיה ברור לירבעם שרחבעם עומד בראש המעמד והוא יקרא בתורה, אך מה שהפריע לו הוא צורת השתתפותו במעמד ואופן הופעתו בישיבתו בעזרה. המעלה המיוחדת למלך מבית דוד היא שהוא רשאי לשבת

35. מלכים א יב כח-כט.

36. סנהדרין קא ע"ב.

37. מלכים א יב כו-כז.

38. תרגום: אמר ירבעם: הלכה היא שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. כיוון שיראו את רחבעם יושב ואני עומד, יחשבו שזהו המלך וזה עבד. ואם אשב, אחשב למורד במלכות ויהרגו אותי, וילכו אחרי.

39. סנהדרין קב ע"א.

בעזרה,⁴⁰ דבר שאינו מתאפשר אפילו לכהן גדול, אך ישיבה זו תעמיד את ירבעם במבוכה ובמדרגה נמוכה יותר מהמלך מבית דוד, ועל כן הוא מעדיף שלא ליצור מצב שבו הוא נחות ופחות.

המסקנה של ירבעם היא ליצור תחליף למקדש בירושלים שאליו עולים מכל שבטי ישראל, באמצעות בניית מקדשי גבול בבית אל ובדן, בתחומי גבולות ממלכתו, כאומר: כל ממלכת ישראל היא מקדש, אין מקום מיוחד, ואין צורך בשבט נבחר, שבט לוי, שישמשו כוהנים ולוויים, כי כל הנמצאים בתוכו יכולים לעבוד ולהקריב קרבנות. "ויעש [ירבעם] כהנים מקצות העם, אשר לא היו מבני לוי".⁴¹ ירבעם עצמו הוא משבט אפרים, והוא עצמו לקח את תפקיד הכהן. "וירבעם עומד על המזבח להקטיר".⁴² הכוהנים משבט לוי שגרו בתוך שבטי ישראל איבדו את מעמדם, והם עזבו את מקומותיהם בשבטי ישראל ושבנו ליהודה ולירושלים. "והכהנים והלויים אשר בכל ישראל התיצבו עליו מכל גבולם. כי עזבו הלויים את מגרשיהם ואחוזתם וילכו ליהודה וירושלים, כי הזניחם ירבעם ובניו מכהן לה".⁴³ יש גם ישראלים משבטים אחרים שאינם מקבלים את המהלך של ירבעם, ואף הם עושים כמו הכוהנים והלוויים. "ואחריהם מכל שבטי ישראל הנותנים את לבבם לבקש את ה' אלוקי ישראל, באו לירושלים לזבוח לה' אלוקי ישראל".⁴⁴

ירבעם מחפש דרכים על מנת לנתק לגמרי את שבטי ממלכתו מירושלים. הוא הוסיף חודש ללוח השנה "בחודש אשר בדא מליבו",⁴⁵ ועשה תעמולה גדולה שלא לעלות יותר לירושלים "רב לכם מעלות לירושלים, הנה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים".⁴⁶ בהמשך הוא חוסס את הדרך ומציב שומרים כדי שבני ממלכתו לא יעלו יותר לירושלים.⁴⁷

ד. ביטול מצוות התלויות בארץ מזמן ירבעם

מהפסוקים המתארים את העבודה הזרה שעשו במקדשי הגבול בבית אל ובדן, ומהרמיזה לחטא העגל "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ

40. יומא סט ע"ב.

41. מלכים א יב, לא.

42. מלכים א יג א.

43. דברי הימים ב יא, יג-יד.

44. שם טז.

45. מלכים א יב, לג.

46. מלכים א יב, כח.

47. עיינו גיטין פח ע"א.

מצרים,⁴⁸ ניתן להבין שהבעיה בעיקרה היא בעבודת הקרבנות. אך לא רק עבודת הקרבנות נפגעה. בית המקדש הוא המקום שאליו גם קשורות המצוות התלויות בארץ. בספר דברים נאמר:⁴⁹

כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבֵטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה: וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂי תִרְיֹמֹת יָדְכֶם וְנִדְבְּתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקִרְבְּכֶם וְצֹאנְכֶם: וְאֶכְלֶתֶם שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכָל מַשְׁלַח יָדְכֶם אֲתֶם וּבְתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּךְ ה' אֱלֹהֵיכֶם.

וכפי שהסביר זאת רש"י שם: "מעשרתיכם – מעשר בהמה ומעשר שני לאכול לפנים מן המחיצה. ואת תרומת ידכם – אלו הביכורים".

ביטול העלייה לירושלים כורך איתו גם את ביטול המצוות התלויות בארץ – מעשרות וביכורים, ומכאן קצרה הדרך לביטול השמיטה. למשל, אם לא מפרישים מעשר שני, משתבש גם מניין שנות המעשר, וממילא אין חשיבות לשנת השמיטה. מעמד הקהל שבשלו קרע ירבעם לגמרי את הקשר עם המקדש ועם אלוקי ישראל, הוא ביטוי לקריעה של סך גדול של מצוות הקשורות זו עם זו, ששיאן הוא במעמד הקהל. במעמד הקהל קוראים פרשיות מספר דברים "שמחזקות בדת האמת".⁵⁰ יש בהן ריבוי גדול של מצוות, ומבין הפרשיות, שהמלך היה קורא, מודגשות באופן מיוחד שתי פרשיות אישיות פרטיות, הקשורות למצוות התלויות בארץ,⁵¹ פרשת "עשר תעשר",⁵² ופרשת "כי תכלה לעשר".⁵³ מעמד הקהל היה מאחד בבית המקדש את כל העם, אנשים נשים וטף, חכמים שיודעים את התורה עם חקלאים המסיימים שבע שנות עבודה חקלאית, ובהן קיום הפרשת תרומות מעשרות במשך שש השנים ושמיטה בשנה השביעית. חקלאים אלו עמדו לקראת התחלה חדשה של מחזור נוסף כזה. אשר על כן מודגשות בין פרשיות המצוות דווקא פרשת "עשר תעשר" ופרשת "כי תכלה לעשר".

48. השוואה בין הלשון בספר שמות לב ח ללשון בספר מלכים א יב כח.

49. דברים יב, ה-ז.

50. רמב"ם הלכות חגיגה פ"ג ה"ו.

51. סוטה פ"ז מ"ח.

52. דברים יד, כב.

53. דברים כו יב.

ביטוי לקושי בקיום המצוות התלויות בארץ הנגרם על ידי ירבעם נמצא בירושלמי: ⁵⁴

בשעה שהושיב ירבעם בן נבט פרסדאות [=שומרים] על הדרכים לא היו מניחין את ישראל לעלות לירושלים. כל מי שהיה כשר וירא חטא באותו הדור היה מביא את ביכוריו ונותן לתוך הסל ומחפה אותן קציעות, ונוטל את העלי ונותן את הסל על כתפו ונוטל את העלי בידו. וכיוון שהיה מגיע באותו המשמר, היו אומרים לו: להיכן אתה הולך? והוא אומר לו: איני הולך אלא לעשות מעט קציעות הללו, כפות אחת של דבילה בעלי הזה שבידי. וכיוון שהיה עובר את אותו המשמר, היה מעטרן ומעלה אותן לירושלים.

הבאת הביכורים לירושלים בדרך זו, והעובדה שרק מי שהיה כשר וירא חטא באותו דור היה מביא ביכורים, יכולה ללמד גם על הקושי הכרוך בקיום מצוות אחרות התלויות בארץ בעלות זיקה למקדש ולירושלים שהביא לבסוף לביטולן המוחלט. שמו של ירבעם נדרש בדברי חז"ל שעשה מריבה בעם ומריבה עם אביהם שבשמים. ⁵⁵ הפילוג אינו רק פילוג במובן השלטוני [=מריבה בעם], אלא גם במובן הרוחני, בשלמות קיום המצוות על ידי עם ישראל [=מריבה עם אביהם שבשמים].

השומרים שהציב ירבעם על מנת שישראל לא יעלו לירושלים עמדו במקומותיהם עד סוף מלכות ישראל, עד ימי הושע בן אלה. מכאן, שתקופה ארוכה, ולמעשה במשך רוב תקופת בית ראשון לא קוימו במלכות ישראל המצוות שקשורות למקדש ובכללן גם המצוות שקשורות לארץ. מסתבר שגם לאחר הושע בן אלה ביטל את האיסור לעלות לירושלים, בכל זאת לא עלו. כך נאמר בגמרא: ⁵⁶ "אותן פרדסיות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע וביטלן, ואף על פי כן לא עלו ישראל לרגל, אמר הקב"ה: **אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי**".

בשל השנים שבהן לא עלו ישראל לרגל, הם יצאו לגלות למשך שבעים שנה, כנגד שבעים שמיטות שלא שמרו. ⁵⁷

54. תענית פ"ד ה"ד.

55. סנהדרין קא ע"ב.

56. גיטין פח ע"א.

57. בעניין החישוב שבעים שנות שמיטה שהם לא שמרו, עיינו יחזקאל ד ח, ברש"י, רד"ק ומלבי"ם שם.

ה. במוצאי שביעית יצפה למשיח

מאחר שבית ראשון נחרב במוצאי שביעית וחשבון הגלות הוא למשך שבעים שנה, אזי תחילת שיבת ישראל ארצה היא במוצאי שביעית. כך נאמר בפסיקתא רבתי: ⁵⁸

דבר אחר "וככלה תעדה כליה" מה כלה זו טעונה חסד בפני כל רואיה, **כך כנסת ישראל בשעה שעלתה מבבל במוצאי שביעית** חייתה טעונה חסד בפני כל מלכויות, ואם נפשך לומר מה כלה זו כיוון שכלו ימי שמחתה חוזרת למלאכתה אף כנסת ישראל יש לה שיעבוד אחר גאולתה, תלמוד לומר "ובאו לציון ברינה, ושמחת עולם על ראשם". ⁵⁹

לאחר הגלות התיקון הוא להתחיל מחדש מסלול של שש שנות עבודה חקלאיות שבהן מפרישים תרומות ומעשרות ובסיומן שנת שמיטה. אמנם בימי הבית שני, ואף לאחר חורבנו, נהגו תרומות, מעשרות ושמיטה מדרבנן, מאחר שלא כל ישראל עלו לארץ, ולא התקיים התנאי הנדרש "כי תבואו" – ביאת כולכם, ⁶⁰ וכן לא נהג יובל כי לא היו כל יושביה עליה – שבטי ישראל לא ישבו כל שבת בנחלתו. ⁶¹ אך זו השאיפה והצפייה לעתיד לבוא. ההתחדשות והרענון של עם ישראל בקיום מלא של התורה בגאולתו השלישית, גם הם יחלו במוצאי שביעית. **"מוצאי שביעית יצפה למשיח"**. ⁶² בנוסח אחר מציגה זאת הגמרא: ⁶³

ומה ראו לומר גאולה בשביעית? – אמר רבא: מתוך שעתידין ליגאל בשביעית, לפיכך קבעוה בשביעית, והאמר מר: בשישית – קולות, בשביעית – מלחמות, **במוצאי שביעית בן דוד בא**. מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא.

משיח בן דוד יבוא במוצאי שביעית. בואו יחדש וירענן את שמירת המצוות בכל המערכות, האישיות והציבוריות, בשלמות הנעלה והגבוהה ביותר. המקדש בירושלים יתפוס מחדש את מקומו במרכז חיי האומה, יקריבו בו

58. איש שלום, פרשה לז, ד"ה דבר אחר וככלה.

59. ישעיהו לה י.

60. כתובות כה ע"א, רמב"ם הלכות תרומות פ"א כ"ו.

61. ערכין לב ע"ב, רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"י ה"ח.

62. אייזנשטיין, אוצר המדרשים, עמ' שפו, ד"ה דרך.

63. מגילה יז ע"ב.

קרבת, וייקשרו אליו מחדש גם את המצוות התלויות בארץ, כמו ביכורים, שמיטה ויובל, וסך כל המצוות הכרוכות עימן. כך כותב הרמב"ם:⁶⁴

המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נידחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה... אם עשה והצליח, ובנה מקדש במקומו וקבץ נידחי ישראל הרי זה משיח בוודאי, ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד.

עם קיבוץ הגלויות לארץ יתקיים התנאי של "כי תבואו – ביאת כולכם", ואזי תרומות, מעשרות ושמיטה ישובו להיות חובה מהתורה. לאחר שמלך המשיח ייחס כל אחד לפי שבטו, אזי יוכלו שבטי ישראל להתיישב בנחלותיהם, יקוים תנאי "כל יושביה עליה", ותחזור ותתקיים גם מצוות יובל. כדברי הרמב"ם:⁶⁵

בימי המלך המשיח, כשתתיישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו, שנאמר "וישב מצרף ומטהר" וגו', ובני לוי מטהר תחילה ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי... ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני.

בואו של מלך המשיח מבית דוד במוצאי השביעית הוא התיקון לפילוג ולפיצול שהיו בעם בימי ירבעם במוצאי שביעית, והוא התיקון לחורבן הבית הראשון, ואולי אף השני, שהתרחש במוצאי שביעית.

64. הלכות מלכים פי"א ה"א, ה"ד.

65. הלכות מלכים פי"ב ה"ג.